

- De Lesse, H., 1962. Lépidoptères Lycaenidae récoltés en Iran en 1961. — *Alexanor* 2 (8): 305-312.
- , 1963. Lépidoptères Lycaenidae récoltés en Iran en 1961 (Suite et fin). — *Alexanor* 3 (1): 33-38.
- Peile, H. D., 1922. The butterflies of Mesopotamia. — *J. Bombay Nat. Hist. Soc.* 28 (2): 345-369 (plate).
- Pfeiffer, E., 1938. Notizen über persische Lycaenidae. Schluss mit Tafel IV. — *Mitt. münch. ent. Ges.* 28: 188-195.
- Riley, N. D., 1921. On some undescribed Rhopalocera. — *Ann. Mag. nat. Hist.* [9] 8: 590-600.

Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam.

Dolicharthria punctalis (Denis & Schiffermüller) in Noordwest-Europa (Lepidoptera: Pyralidae)

door

J. H. KUCHLEIN & B. van AARTSEN

Landbouwhogeschool, Wageningen

ABSTRACT. — *Dolicharthria punctalis* (Denis & Schiffermüller) in North-West Europe (Lepidoptera: Pyralidae). The only Dutch recording of *Dolicharthria punctalis* consists of the mention in the 1976 check list of the Dutch Lepidoptera by Lempke. The insertion of the species in the list evidently refers to the only Dutch specimen, which was collected by Van Aartsen near Nieuwkoop (prov. of S.-Holland) on 17.VII.1970. This specimen is now contained in the National Museum of Natural History at Leyden. *Dolicharthria punctalis* is widely distributed in the Mediterranean region and is occasionally found there in abundance. The situation of the locations in N.W.-Europe suggests that *punctalis* belongs to the migrating species, originating from the south or south-east. However, this view contrasts with data according to which *punctalis* is a resident in parts of Britain and also in Sweden. A small number of larvae of *Dolicharthria punctalis* was artificially introduced into our country from Turkey last year, with bulbs of *Fritillaria persica* L. (dr. S. A. Ulenberg, pers. comm.).

Vondsten van *Dolicharthria punctalis* zijn bekend uit Nederland en vrijwel alle in onze buurt liggende Europese landen. Dit gegeven prikkelt nu bepaald niet tot nader faunistisch speurwerk. De aanleiding om toch eens bij deze soort stil te staan is tweërlei. In de eerste plaats het opmerkelijke feit, dat de soort is opgenomen in Lempke's (1976: 38) Naamlijst van de Nederlandse Lepidoptera zonder ooit in de literatuur voor onze fauna te zijn geïntroduceerd. Voorts bleek bij het ordenen van de her en der gepubliceerde faunistische gegevens een verspreidingsbeeld te ontstaan, dat zeker eens de aandacht verdient.

Uit Nederland is slechts één exemplaar bekend: een ♂, dat door de tweede auteur op 17.VII.1970 aan de Nieuwkoopse Plassen, even ten westen van de Woerdense Verlaat (prov. Z.-Holland), op licht werd gevangen. Dit unicum is met een groot deel van de collectie Van Aartsen in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden beland. Stellig berust de opname in de Naamlijst van Lempke dan ook op de vondst van dit ene exemplaar. Ook Kuchlein & Gielis (1982: 63) voeren de soort op en geven als no. 169 een kaartje, waarop de vindplaats in het UTM-grid is ingestipt.

Dolicharthria punctalis is gemakkelijk aan het uiterlijk te herkennen en zal in dit deel van Europa dan ook maar zelden met andere soorten worden verward (fig. 1).

De ♂ genitaliën, die zijn afgebeeld door Hannemann (1964) en Marion (1973), zijn karakte-



Fig. 1. *Dolicharthria punctalis*. ♂. Woerdense Verlaat, 17.VII.1970. 2, 7 ×. Foto D. Bertus.

ristiek. Het basale deel van de valven is sterk versmald, maar veel opvallender zijn de lange borstels op de sacculus. Deze borstels zijn bijna even lang als de valven zelf. Men zij er op bedacht, dat deze bij het prepareren van de genitaliën gemakkelijk los raken. De ♀ genitaliën, die door Hanneman (1964) werden afgebeeld, zijn weinig opvallend; een signum ontbreekt.

De soort is het meest verspreid in de gebieden rond de Middellandse Zee en kan daar in grote aantallen voorkomen. *Punctalis* ontbreekt dan ook in geen enkel faunistisch overzicht uit die streken en degenen, die daar verzameld hebben, brengen er meestal wel een aantal mee.

In Midden-, Noordwest- en Noord-Europa is het verspreidingsbeeld echter minder overzichtelijk (fig. 2). In Frankrijk is de vlinder vooral talrijk te vinden in de Midi (Lhomme, 1935: 102), maar of de soort overal in Frankrijk voorkomt, zoals deze auteur bovendien zegt, betwijfelen wij sterk. Immers, in de faunalijsten uit het N.O.-gedeelte van Frankrijk ontbreekt *punctalis*, maar langs de Atlantische kust is de soort tot ver noordwaarts gevonden, zelfs in het Département du Nord (bij de Belgische grens). De gegevens suggereren, dat de noordgrens van het aaneengesloten areaal door de noordelijke helft van Frankrijk loopt en oostwaarts door Duitsland, langs de Moezel, over Kassel en de Harz naar Zuid-Polen. In Groot-Brittannië is de soort uitsluitend langs de Engelse zuid- en oostkust aangetroffen. Gescheiden van deze gebieden is *Dolicharthria punctalis* gevonden langs de Zweedse zuid- en oostkust, alsmede op de Zweedse Oostzee-eilanden, terwijl de soort eenmaal van het Deense Bornholm werd gemeld.

Originele gegevens over de larvale levenswijze van *Dolicharthria* zijn uitermate schaars. Hering Sr. zou de vlinder uit oude wortels van *Artemisia vulgaris* L. hebben gekweekt (Reutti, 1898: 156). Verder circuleren in de Franse, Duitse en de oudere Engelse literatuur opgaven over plantaardige detritus als voedsel van de rups. Beirne (1952: 128) schrijft, dat de rups in Engeland vanaf september op bloemen en bladeren van *Lotus corniculatus* L. leeft en na de overwintering een polyfage levenswijze gaat leiden, waarbij levend en dood blad van tal van plantesoorten wordt gegeten. Daarbij opereert de rups, aldus Beirne, vanuit een webje, dat onder stenen wordt gesponnen.

Het milieu waar *punctalis* voorkomt wordt door verschillende Duitse auteurs (en stellig op grond van eigen waarnemingen) getypeerd als droge, warme en rotsachtige hellingen. Merk-



Fig. 2. Verspreiding van *Dolicharthria punctalis* in Noordwest-Europa.

waardig lijkt daarom de mededeling van Hannemann (1964: 306), dat de soort in Duitsland op vochtige weiden voorkomt. De bron daarvan hebben wij niet kunnen achterhalen en men zou aan een vergissing denken, ware het niet, dat de enige Nederlandse *punctalis* op een drassig terrein in het Westnederlandse plassengebied werd gevangen! In Engeland wordt de soort bijna uitsluitend gevonden op krijthellingen vlakbij de kust.

Uit Duitsland is massaal voorkomen gemeld en wel bij Wiesbaden in 1864 (Rössler, 1881: 205). Ook in Engeland, waar de soort zeer lokaal voorkomt, worden soms grote aantallen waargenomen (Beirne, 1955: 36; Lisney, 1962: 44).

Bij oppervlakkige beschouwing van de verspreidingskaart zou men *Dolicharthria punctalis* in Noordwest-Europa gemakkelijk kunnen houden voor een echte migrant, de „Saisonwanderer” der Duitsers (Lempke, 1972: 33; Eitschberger & Steiniger, 1973: 136). Men vergelijk het beeld van fig. 2 maar eens met het vindplaatsenkaartje van *Palpita unionalis* (Hübner) (Kuchlein, 1958, fig. 5). De ons ter beschikking staande gegevens wijzen echter in de richting van een meer statisch patroon. Immers, zowel in Engeland als in Zweden en waarschijnlijk ook in Midden-Europa kunnen de rupsen het voor migranten meestal fatale winterseizoen doorstaan. Ook het voltinisme in Noordwest-Europa pleit tegen de status van een echte migrant: in onze streken is slechts één generatie adulten gevonden (en wel in de zomer), hetgeen bij onze geresommeerde migranten niet voorkomt.

In de jaarlijks verschijnende Duitse trekvlinderoverzichten figureert *Dolicharthria punctalis* als een „Binnenwanderer 2. Ordnung” (Gierling, 1983: 231). Deze term houdt in, dat de betrokken soort binnen het areaal gericht migreert (Eitschberger & Steiniger, 1973: 136). Over gerichte trek zijn ons echter bij *punctalis* geen gegevens bekend. Opname in de Duitse trekvlinderoverzichten geeft ons derhalve, zoals we er nu tegen aan kijken, geen houvast omtrent de status van *Dolicharthria punctalis* in Duitsland.

In Midden-Europa wordt het milieu van *punctalis* als xerotherm gekarakteriseerd. Dit zou een aanwijzing kunnen zijn, dat de huidige disjunctie is ontstaan door verbrokkeling van een groter, samenhangend areaal in een voor de soort gunstige postglaciale periode. Overigens duiden de gegevens er wel op, dat het verspreidingsbeeld gedurende de laatste eeuw vrijwel onveranderd is gebleven.

Wat nu onze Nederlandse vangst betreft: dat zal een op het Noordwesteuropese continent uiterst zeldzaam voorkomend geval van dispersie zijn geweest.

Tijdens het gereedmaken van dit artikel vernamen wij van mevr. dr. S. A. Ulenberg, dat *Dolicharthria punctalis* recent in Nederland is geïmporteerd. Zij tekent hierbij aan, dat op 27.VIII.1984 zes rupsen werden aangetroffen in een uit Turkije afkomstige zending *Fritillaria persica* L., een aan de Kievitsbloem verwante plantesoort. De rupsen hadden schade veroorzaakt aan de bollen van dit gewas. De afdeling Entomologie van de Plantenziektenkundige Dienst te Wageningen identificeerde de rupsen, alsmede drie uitgekweekte vlinders. Het materiaal — drie rupsen, drie cocons en drie vlinders — werd opgenomen in de collectie van genoemde dienst.

Wij zijn de heer I. Svensson (Kristianstad, Zweden) zeer erkentelijk voor de verstrekte informatie over de status van *punctalis* in Zweden en danken mevr. Ulenberg voor de bereidheid haar aantekeningen in de context van dit artikel te publiceren.

LITERATUUR

- Beirne, B. P., 1952, 1954. *British Pyralid & Plume Moths*: 1-207, 189 fign., 16 pln. Frederick Warne & Co. Ltd. London, New York.
- , 1955. Natural fluctuations in abundance of British Lepitoptera. — *Entomologist's Gaz.* 6: 21-52.
- Eitschberger, U. & H. Steiniger, 1973. Aufruf zur internationalen Zusammenarbeit an der Erforschung des Wanderphänomens bei den Insekten. — *Atalanta, Münnerstadt* 4: 133-192, 2 fign., 10 pln.
- Gierling, R., 1983. Microlepidoptera. — *Atalanta, Münnerstadt* 14: 226-232.
- Hannemann, H. J., 1964. Kleinschmetterlinge oder Microlepidoptera II. Die Wickler (s.l.) (Cochylidae und Carposinidae) Die Zünslerartigen (Pyraloidea). — *Tierw. Dtl.* 50: I-VIII, 1-401, 269 + 11 fign., 22 pln.
- Kuchlein, J. H., 1958. Notes on Lepidoptera, mostly Microlepidoptera. — *Ent. Ber., Amst.* 18: 49-58, 5 fign.
- Kuchlein, J. H. & C. Gielis, 1982. *Tabellen en Verspreidingsatlas van de Nederlandse Microlepidoptera. 2. Pyralidae (Tweede gedeelte), Pterophoridae*: 1-86. — Landbouwhogeschool, Wageningen.
- Lempke, B. J., 1972. *De Nederlandse Trekvinders*: 1-151, 79 fign. Thieme & Cie. N.V., Zutphen.
- , 1976. Naamlijst van de Nederlandse Lepidoptera. — *Bibl. K. ned. natuurh. Veren.* 21: 1-100.
- Lhomme, L., 1935. *Catalogue des Lépidoptères de France et de Belgique 2. Microlépidoptères, 1er Fascicule*: 1-172. — priv. ed.
- Lisney, A. A., 1962. Report on Dorset Natural History for 1961. Lepidoptera. — *Proc. Dorset nat. Hist. archaeol. Soc.* 83: 39-45.
- Marion, H., 1973. Révision des Pyraustidae de France (suite). — *Alexanor* 8: 177-184, 2 pln.
- Reutti, C., 1898. *Übersicht der Lepidopteren-Fauna des Grossherzogtums Baden (und der anstossenden Länder)*: I-XII, 1-361. — Gebr. Borntraeger, Berlin.
- Rössler, A., 1881. Die Schuppenflügler (Lepidopteren) des Kgl. Regierungsbezirks Wiesbaden und ihre Entwicklungsgeschichte. — *Jb. nassau. Ver. Naturk.* 33 & 34: 1-393.

Ritzema Bosweg 32a, 6703 AZ Wageningen.

Travertin 34, 8084 EH 't Harde.